

אנטישמיות בעולם הערבי-אסלאמי במהלך מלחמת "חרבות ברזל"

10 בנובמבר 2024

עיקרים

◀ מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר 2023 ופרוץ מלחמת "חרבות ברזל" עוררו ברחבי העולם את גל האנטישמיות ושנאת היהודים הגדול ביותר מאז תום מלחמת העולם השנייה. התופעה באה לידי ביטוי גם בעולם הערבי-אסלאמי, החל מחברות "ציר ההתנגדות", כדוגמת איראן, חמאס והחות'ים, ועד מדינות סוניות "מתונות" כדוגמת תורכיה וקטר.

◀ גילויי האנטישמיות בעולם האסלאמי הופיעו במאמרים וקריקטורות בעיתונות, בהתבטאויות של גורמים בעלי השפעה ציבורית דתית ופוליטית וברשתות חברתיות, שם הופיעו קריאות מפורשות לפגיעה ביהודים. הביטויים האנטישמיים כללו שילוב של מוטיבים אנטי-יהודיים שהופיעו בכתבים האסלאמיים המסורתיים עם מוטיבים אנטישמיים אירופיים "קלאסיים" בהשראת "הפרוטוקולים של זקני ציון".

◀ ההצלחה חסרת התקדים של מסע ההרג וההתעללות שביצעו מחבלי חמאס ביישובי הנגב המערבי ב-7 באוקטובר 2023, היוותה את הפעם הראשונה בה ניתן היה להבין את תופעת שנאת היהודים בחמאס לעומקה ולחוש אותה בפועל בכל אכזריותה.

◀ מטרת המחקר הנוכחי הן להצביע על השורשים ההיסטוריים והדתיים של האנטישמיות בעולם האסלאמי, להצביע על מוקדים חשובים בהפצת האנטישמיות בתקופה הנוכחית, ולהדגים את התכונות המיוחדות ליהודים בהסתה האנטישמית הזו. במחקר זה נעשה שימוש בהגדרת המושג "אנטישמיות" במובנה הצר והמובהק ביותר, קרי ייחוס תכונות שליליות קולקטיביות ליהודים, הן במובן של תכונותיהם הרוחניות והן במובן של תכונותיהם הגופניות.¹

◀ להערכתנו, כל עוד המערכה הצבאית ברצועת עזה נמשכת, יחד עם ההאשמות הפלסטיניות כי ישראל מבצעת "רצח עם", גילויי האנטישמיות האסלאמית צפויים להימשך בעוצמה גבוהה כפי שהיה מאז ה-7 באוקטובר 2023. על אף שגילויי האנטישמיות בעולם הערבי-אסלאמי נותרו בעיקר בתקשורת וברשתות החברתיות, ההתפרעויות של פרו-פלסטינים בהולנד, רבים מהם מוסלמים, נגד אוהדי הכדורגל הישראליים ב-7-8 בנובמבר 2024 מראות כי יש סכנה שהאנטישמיות האסלאמית תוביל גם לגילויי אלימות ככל שהעימות יימשך. עם זאת, גם סיום המערכה ברצועת עזה אינו מבטיח ירידה מחודשת בהיקפי האנטישמיות האסלאמית, כאשר הנרטיב שחמאס והפלסטינים מקדמים סביב מלחמת "חרבות

¹ להגדרה המלאה של אנטישמיות, ראו אתר אתר כוח המשימה הבינלאומי להנצחת זכר השואה.
<https://holocaustremembrance.com/resources/working-definition-of-antisemitism-he>

ברזל" והשלכותיה עשויים להשאיר את גילויי האנטישמיות בהיקפים גבוהים לאורך זמן, גם לאחר שתושג הפסקת אש.

מבוא: מקורות האנטישמיות האסלאמית-ערבית²

מקורותיה של שנאת היהודים באסלאם מגיעים לימיו של מייסד הדת, הנביא מחמד, במאה השביעית לספירה. הקוראן והחדית'ים³ מתארים את המפגשים של מחמד עם השבטים היהודים בחצי האי ערב שהפכו משיתוף פעולה לעימות ולהכרזה על היהודים כאויבי האסלאם. הכתבים האסלאמיים הדתיים מכילים תיאורים שליליים על היהודים, ובהם בוגדנות וגאווותנות.

המפגש של האסלאם עם המערב חשף את המוסלמים לתפישות של האנטישמיות הנוצרית-אירופית "הקלאסית", ובהן עלילות הדם נגד היהודים ובהמשך גם "הפרוטוקולים של זקני ציון". ההתיישובות היהודית-ציונית בארץ ישראל, שבעיני המוסלמים נתפשה כאדמת הקדש מוסלמית, ולאחר מכן הקמת מדינת ישראל הקצינו את גילויי האנטישמיות בעולם הערבי והאסלאמי נגד היהודים ככלי למאבק בציונות.

תנועת האחים המוסלמים, ממנה צמחה תנועת חמאס, שילבה גילויי אנטישמיות במאבק שלה נגד הציונות ומדינת ישראל. סיד קטב, הוגה הדעות המשפיע של התנועה, הרבה להשתמש במוטיבים אנטישמיים מובהקים, לצד ציטוטים מהקוראן ומהחדית', כדי להאשים את היהודים בהרס האסלאם ובהרס ערכי המשפחה. גם הגותו של השיח' יוסף אלקרדאוי, שנחשב למורה הרוחני החשוב ביותר של תנועת האחים המוסלמים בכלל, וחמאס בפרט, כוללת תפיסות אנטישמיות קשות ומייחסת ליהודים תכונות שליליות תורשתיות וטבע נצחי שאינו משתנה.⁴

חלק ראשון: אנטישמיות במלחמת "חרבות ברזל"

מתקפת חמאס נגד ישראל ב-7 באוקטובר 2023 היוותה יישום אכזרי של התפישות האנטישמיות שאפיינו את חמאס מאז הקמת התנועה. עם זאת, מאפייני האנטישמיות האסלאמית שבאה לידי ביטוי מאז המתקפה ופרוץ מלחמת "חרבות ברזל" לא חרגו בתכניה מהאנטישמיות שהייתה רווחת בעולם האסלאמי קודם לכן (הגורמים הבולטים והמוטיבים המרכזיים). השינוי הבולט היה בהיקף הנרחב וחסר התקדים של התופעה, בעיקר ברשתות החברתיות, שהובילה גם לגילויי אלימות, בעיקר מצד קהילות מוסלמיות במדינות המערב, כפי שבא לידי ביטוי בהתפרעויות של פרו-פלסטינים בהולנד נגד אוהדי כדורגל ישראלים באמסטרדם בלילה שבין 7-8 בנובמבר 2024.⁵ כמו כן, מאחר שחמאס עסוקה בלחימה ואמצעי התקשורת והתעמולה שלה נפגעו, נטלו את ההובלה של האנטישמיות "המאורגנת" מדינות וארגונים סוניים, שבדרך כלל נחשבו לגורמים "מתונים", כדוגמת קטר, תורכיה ומוסד אלאזהר במצרים.

² להרחבה, ראו נספח א'.

³ חדית': אוסף של הלכות וסיפורים אודות הנביא מוחמד ודרך חייו, ומהווה את יסוד הלכה השני בחשיבותו אחרי הקוראן.

⁴ מראה מקום: רובינשטיין-שמר, נסיה וברטל, שאול, הראש של חמאס – היהודים ומדינת ישראל בהגותו של השיח' יוסף אלקרדאוי, חיפה, 2022, עמ' 80-86.

⁵ להרחבה, ראו מחקר של מרכז המידע מ-17 במרץ 2024: "מובילי התמיכה בחמאס בבלגיה ובהולנד מאז פרוץ מלחמת "חרבות ברזל".

חמאס

אנטישמיות כמרכיב באידיאולוגיה

◀ **אנטישמיות מהווה מרכיב מרכזי באידיאולוגיה של תנועת חמאס החל מהקמתה. אמנת חמאס (1988) כולל גילויי אנטישמיות בוטים שכללו שימוש במיתוסים מהאנטישמיות האירופית ה"קלאסית", תוך התייחסות מפורשת ל"פרוטוקולים של זקני ציון", לצד האנטישמיות בעלת השורשים האסלאמיים (קוראן וחדית').** בין השאר, האמנה מייחסת לעם היהודי תכונות שליליות רבות והוא מוצג כמי שתוכניתו היא לשלוט בעולם כולו, באמצעות השתלטות על הגופים הבינלאומיים, כמו האו"ם, אמצעי התקשורת, וארגונים כדוגמת הבונים החופשיים ורוטרי.

◀ האמנה גם מטילה על היהודים את האחריות על חוליים מרכזיים בהיסטוריה האנושית: מהפכות (היהודים הם שעמדו מאחורי המהפכה הצרפתית והקומוניסטית); ואחריות לשתי מלחמות העולם ("אין מלחמה מתנהלת בשום מקום בלי שידיהם תהיינה מאחוריה" - סעיף 22 באמנה). היהודים מתוארים כמי שזיהו את הנשים כ"חוליה החלשה" בחברה המוסלמית ולכן הם מנסים להשפיע עליהן להתרחק מדרך האסלאם. כמו כן, היהודים הם בעלי "התנהגות נאצית", כשל פושעי מלחמה הנוהגים לסחוט את קורבנותיהם.

◀ האמנה גם מצטטת את החדית' הידוע "האבן והעץ" הנוגע ליהודים: "לא תגיע השעה [יום הדין] עד אשר יילחמו המוסלמים ביהודים ויהרגו אותם המוסלמים, ועד אשר יסתתר היהודי מאחורי האבנים והעצים, ו[אז] יאמרו האבנים והעצים: "הו מוסלמי, הו עבד אללה, יש יהודי מתחבא [מאחורי], בוא והרגהו".⁶

◀ עם זאת, לחמאס, יש יכולת לדבר ב"לשון כפולה", והתנועה נוהגת לעמעם את המסרים האנטישמיים או להסיר אותם לחלוטין כאשר הם עלולים לפגוע באינטרסים שלה. כך, המסרים האנטישמיים אינם מופיעים כלל במצע הבחירות של חמאס בבחירות לפרלמנט הפלסטיני שנערכו ב-2006 ודוברי התנועה בשפה האנגלית גם הם נמנעים משימוש פומבי בהתבטאויות אנטישמיות.

◀ תפישות אנטישמיות מהוות מרכיב חשוב גם במערכת החינוך של חמאס, מגני הילדים ועד האוניברסיטה האסלאמית בעזה, המזוהה עם חמאס, שרבים ממנהיגי התנועה ומלוחמי הזרוע הצבאית שלה למדו בה.⁷ יצוין כי מוטיבים אנטישמיים ניתן למצוא גם בספרי הלימוד של הרשות הפלסטינית הנלמדים גם ברצועת עזה.⁸

◀ **אחד ממקדמי האנטישמיות בחמאס הוא ד"ר מחמוד אלזהאר**, לשעבר חבר הלשכה המדינית של חמאס לשעבר ושר החוץ בממשלת האחדות ברשות הפלסטינית תחת אסמאעיל הניה (2006-2007). בשנת 2008, הוא פרסם ספר בשם "אין עתיד [ליהודים] בין האומות", בו השווה את היהדות לעצם זר שהגוף האנושי דוחה כל ניסיון לשתול אותו בקרבו. הוא טען כי הסיבה לגירושם של היהודים מארצות שונות באירופה לאורך ההיסטוריה

⁶ ראו מחקר של מרכז המידע מ-5 במאי 2006: "אמנת תנועת ה"חמאס" (1988): מסמך יסוד בעל אופי אנטישמי ואנטי מערבי בוטה ותפיסת עולם אסלאמית רדיקלית".

⁷ ראו מחקר של מרכז המידע מ-10 בספטמבר 2020: "האוניברסיטה האסלאמית ברצועת עזה, המהווה מעוז מובהק של חמאס, נהנית מסיוע ארוך שנים של האיחוד האירופי"; Jensen, M.I. 'Re-Islamising' Palestinian Society 'From Below': Hamas and Higher Education in Gaza. Holy Land Studies: A Multidisciplinary Journal 5.1 (2006) 57-74

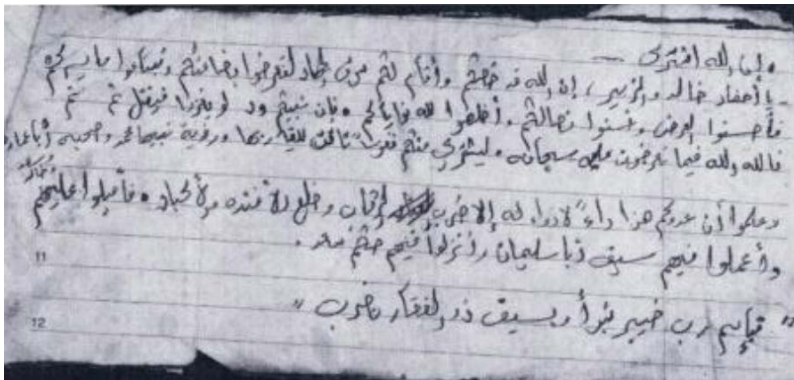
⁸ להרחבה, ראו מחקר של ד"ר ארנון גרויס ממאי 2024: "ישראל, היהודים והשלום בספרי הלימוד ומדריכי המורים שבשימוש של אונר"א ביהודה, שומרון, מזרח ירושלים ורצועת עזה"

נבעה מכך שהיהודים כפויי הטובה "מצצו את דמם וגנבו את כספם" של העמים שאירחו אותם. הוא צפה להם אף עתיד קודר יותר – קרי, השמדה - כאשר האסלאם יגבר והביע ביטחונו כי הם יגורשו מכל "פלסטין".⁹

במהלך המלחמה

◀ ההשלכות של התפישות האנטישמיות כלפי יהודים ניכרה באופן האכזרי שבו נהגו מחבלי חמאס בפשיטה נגד יישובי הנגב המערבי ב-7 באוקטובר 2023. שיטות הפעולה שלהם שכללו אונס, שריפת אנשים בחיים, כריתת איברים ועריפת ראשים, לא היו ספונטניות. **מחומרי חמאס שנתפסו מאז תחילת המלחמה עולה כי התנועה תכננה מראש לפעול באכזריות נגד יהודים, חיילים ואזרחים כאחד, תוך הצדקת פעולות אלה כפעולות הנעשות בשם האסלאם.** להלן מספר דוגמאות:

◆ בפתק בכתב יד שנמצא בכיסו של אחד ממפקדי גדודי עז אלדין אלקסאם, הזרוע הצבאית של חמאס, שנועד כפי הנראה להקראה לפני פקודיו לפני יציאתם לפעולה, נכתב בין השאר: "דעו לכם כי האויב שלכם הוא מחלה שאין לה תרופה, מלבד עריפת הראשים ועקירת הלבבות והכבדים. התקיפו אותם ועשו בהם כפי שפעלה חרבו של אבו סלימאן¹⁰ נגדם, דונו אותם על-פי פסק הדין של סעד. בשם אלוהי ח'יבר, אנו מתחילים [את המתקפה] ובחרב ד'ו אלפקאר¹¹ נכה".¹²

הפתק בו קורא מפקד בגדודי עז אלדין אלקסאם לפקודיו לפעול ברצחניות נגד יהודים טרם המתקפה

ספרון שהתגלה ברצועת עזה הציג על הכריכה איור שתיאר יהודי חרדי שמוצא להורג באמצעות חרב בתוך מנהרה.¹³ הספרון "עלא דרב אלחלבי" (בנתיב אלחלבי), שהתפרסם באוגוסט 2021, נכתב על ידי טארק עבד אלפאתח יחיא, שמרצה עונש מאסר על פיגוע דקירה בעפולה, שבו נפצע קשה חייל צה"ל.

⁹ ראו מחקר של מרכז המידע מ-15 בנובמבר 2010: [מחמוד אלזהאר, מבכירי חמאס, נשא לאחרונה נאום בעל אופי אנטישמי ארסי, שנועד להצדיק את חיסול מדינת ישראל ואת גירוש היהודים "מכל פלסטין"](#).

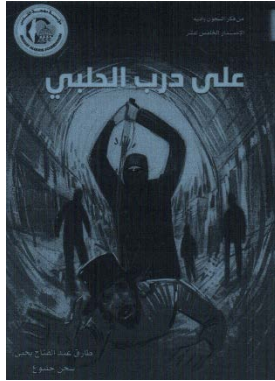
¹⁰ כינויו של ח'אלד בן אלוליד, אחד מבני לווייתו של הנביא מחמד הנחשב לאחד המצביאים הגדולים בהיסטוריה האסלאמית.

¹¹ לפי המסורת האסלאמית, ד'ו אלפקאר זו החרב שמחמד העניק לעלי בן אבו טאלב, הח'ליף הרביעי באסלאם וחתנו של מחמד. לפי המסורת, מחמד הטיל עליו לפקד על צבא האסלאם בקרב ח'יבר כנגד היהודים והוא השתמש בחרב זו בקרב זה. החרב הפכה לסמל של ניצחון האסלאם בקרב.

¹² ראו מחקר של מרכז המידע מ-19 בינואר 2024: ["מחומרי שלל שנתפסו עולה, כי חמאס תכננה מראש לפעול באכזריות נגד יהודים, לחטוף אזרחים ולפגוע בהם"](#).

¹³ הספרון אותר ברצועת עזה במהלך מלחמת חרבות ברזל ואושר לפרסום ע"י צה"ל.

את הספר הוציאה לאור קרן נשמת אלקדס (מהג'ת אלקדס) לשהידים ולאסירים פלסטינים, אגודה הקשורה לג'האד האסלאמי בפלסטין ולאיראן (סוכנות קדס, 31 באוגוסט 2021).

כריכת הספרון "עלא דרב אלחלבי" שהתגלה ברצועת עזה

◀ בסבבי לחימה קודמים, נהגה תחנת הרדיו והטלוויזיה של חמאס, צות אלאקצא, לכנות את חיילי צה"ל כ"קוואת אהל אלד'מה" (כוחות "בני החסות" – המעמד הנחות שהוענק ליהודים תחת שלטון האסלאם) ובביטויי גנאי אחרים. במלחמה הנוכחית, תחנות הרדיו והטלוויזיה של חמאס אינן פועלות, ולפיכך המערכה התקשורתית של חמאס מתנהלת בעיקר דרך מספר אתרי אינטרנט הפעילות במגוון פלטפורמות (אינסטגרם, טיק-טוק, יו-טיוב, פייסבוק, טלגרם) המציגות עצמן כ"עצמאיות", דוגמת שבכת קדס אלאח'באריה (סוכנות החדשות אלקדס), שבכת שהאב (סוכנות שהאב) ואלמרכז אלפלסטיני ללאעלאם (המרכז הפלסטיני לתקשורת).

◀ לנוכח האפשרות שהן יצונזרו או ייסגרו אם ישתמשו בהסתה אנטישמית בוטה, רשתות התקשורת המזוהות עם חמאס מתמקדות בהדגמת הקורבנות והסבל הנגרם לפלסטינים כתוצאה מ"תוקפנות היהודים". עם זאת, קיימות דוגמאות לשימוש בהסתה אנטישמית נגד הדת היהודית. לדוגמה, במאמר בשם "דו"ח על מעשי הטבח הישראליים - קריאה בתולדות דוקטרינת רצח העם" נטען כי "מעשי טבח והרג" של ישראל נובעים ישירות מהדוקטרינה הדתית היהודית (התורה והתלמוד) המתירה לטבוח בערבים כדי למנוע כל איום דמוגרפי על "ממלכת ישראל הגדולה". בין השאר, מצוטטת אמירה מהתורה לפיה "כל מי ששופך את דמו של לא יהודי כאילו העלה קורבן לאלוהים"¹⁴.

קטר

התשתית והאמצעים

◀ קטר הינה בעלת ברית קרובה של ארה"ב ומארחת בשטחה את אחד מבסיסי האוויר החשובים ביותר של פיקוד המרכז האמריקאי במזרח התיכון. כמו כן, האמירות מעניקה תמיכה פיננסית למוסדות אקדמיים

¹⁴ يزّن حاج علي، تقرير المجازر الإسرائيلية.. قراءة في تاريخ عقيدة الإبادة، شبكة قدس الإخبارية، 13 يوليو 2024. <https://qudsn.co/post/205759>

בארה"ב ובמדינות מערביות נוספות. לצד זאת, קטר גם מארחת בשטחה את הנהגת חמאס לצד נציגים של ארגוני טרור נוספים, כדוגמת הטאליבאן.

◀ **כלי התקשורת של קטר מהווים מזה שנים מקור מרכזי להסתה אנטישמית בוטה.** בולט בעיקר במיוחד היומון אלקודס אלערבי, שנרכש על ידי קטר ביולי 2013, כחודש לאחר עלייתו לשלטון של אמיר קטר, השיח' תמים בן חמד. הקריקטורות המתפרסמות ביומון מציגות באופן תדיר את הדמות הסטראוטיפית הנלעגת של היהודי עם הזקן והאף הארוך והעקום. חלק מהקריקטורות אף כוללות מוטיבים אנטישמיים קלאסיים השאובים מדת הנצרות או האסלאם, כדוגמת האשמת היהודים בצליבת ישו, או חדית' "האבן והעץ" אודות מלחמתם של המוסלמים ביהודים. כמו כן, פורסמו קריקטורות שהציגו ישראל או תושביה כחיות שנחשבות דוחות או מזיקות, דוגמת העכבישים והנמלים, בדומה למוטיבים דומים שהיו נהוגים באירופה.¹⁵

◀ **העיתונות הקטרית גם מציגה תיאוריות קונספירציה באשר לשליטת היהודים בעולם.** מאמר בשם "משפחת או מדינת רוטשילד" טען כי לאורך ההיסטוריה, פיתחו היהודים יכולות פיננסיות מניפולטיביות שהעצימו את כוחם ואת שליטתם בעולם. בין השאר, נכתב כי מימי הביניים, ובמשך כמה דורות, חדרו היהודים אל מוקדי הכוח העיקריים במדינות בהן חיו, החלו להכווין את קבלת ההחלטות בהן בהתאם לאינטרסים שלהם והיו מעורבים במהפכות מדיניות רבות. המאמר התמקד במשפחת רוטשילד וטען כי היא היוותה דוגמה לתופעה זו, כאשר בניה התפרסו בחמש מדינות חזקות באירופה, השתלטו על הכלכלות שלהן והפיקו רווחים מהמלחמות שביניהן, למשל בכך שהפיצו שמועות כזב כדי לגרוף רווחים מהתנודות בשערי המניות של מדינות אלו (אלראיה, 3 ביוני 2020).¹⁶

במהלך המלחמה

◀ **לאחר פרוץ המלחמה ברצועת עזה, פורסמו בעיתונות הקטרית מאמרים אנטישמיים.** דוגמה לכך הייתה מאמר שפרסם בעל הטור הקטרי, עבדאללה אל-עמאדי, בעבר יועץ התקשורת של שר החינוך הקטרי וסגן העורך של היומון אלשרק. להלן עיקרי המאמר (אלשרק, 14 במרץ 2024):¹⁷

◆ השנאה, הטינה והקנאה של היהודים למוסלמים מושרשת אצלם מתקופת הנביא מוחמד ועד ימינו. היהודים הם ערמומיים, רמאים ומפרי הסכמים והבטחות, ולכן על המוסלמים להימנע מגילוי גמישות כלפיהם ולבזבז את זמנם על ניהול משא ומתן עמם.

◆ בדומה לאבותיהם, היהודים חותרים לפגוע בכל מוסלמי: "יהודי העבר הם היהודים של היום. הם הופיעו בתצורה מודרנית והתרחקו עוד יותר מחוקי ההלכה של [הנביא] משה, ואף מכל חוקי הדתות המונותאיסטיות - כפי שעשו קודמיהם [עיר] אלמדינה או מאות רבות קודם לכן - והפכו לציונים שאין

¹⁵ "הקו האנטי ישראלי והאנטישמי של היומון הקטרי אל-קודס אל-ערבי בראי הקריקטורה", אתר ממר", 14 ביולי 2021.

<https://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?5444>

¹⁶ "מאמר ביומון קטרי: משפחת רוטשילד היא דוגמה להשתלטות היהודים על מוקדי הכוח והכלכלות של מדינות העולם מאז ימי הביניים", אתר ממר", 12 ביולי 2020.

<https://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?5264>

¹⁷ "כתב קטרי: הטינה והשנאה מושרשים אצל היהודים; המלחמה בעזה היא העתק מדויק של תוכנית אבותיהם נגד המוסלמים בתקופת מוחמד", אתר ממר", 31 במרץ 2024.

<https://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?6097>

להם שום [קשר] לדתות, למוסר או לערכים. יתרה מזו, עוינותם, הברבריות שלהם ופשעיהם נגד ציבור המוסלמים בעזה התגברו ובכוונתם לפגוע בכל מוסלמי באשר הוא שם, אם יעלה הדבר בידם. לכן, אנו מוצאים שהשיח הרב אודות בני ישראל בקוראן נועד רק כדי להזהיר את המוסלמים בכל תקופה מפני הסכנה של קבוצת אנשים זו, אכולת השנאה כלפי בני אדם... משה עליו השלום, לא נחלץ בשלום מערמומיותם ומאופיים הבלתי ישר, האם מצבם של אחרים יהיה טוב יותר?..."

◆ המלחמה ברצועת עזה היא שחזר של תוכניות השבטים היהודים בחצי האי ערב נגד קהילת המוסלמים בימי מוחמד: "מה שקורה בעזה הוא העתק מדויק של מה שתכננו מנהיגי [השבט היהודי] בני נדיר, ואחריהם בני קורייט'ה, נגד הקהילה המוסלמית באלמדינה. הם נוקטים אותה דרך ומאמצים אותה חשיבה, שנועדו לעקור ולהשמיד את המוסלמים מהשורש".

◀ במאמר שפורסם באלשרק תחת הכותרת "היהודים הם העוינים ביותר למאמינים"¹⁸, היא האשימה כי עסקת חילופי שבויים בין ישראל לבין חמאס עדיין לא התממשה מאחר שבראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, טבועות תכונות של בגידה ומרמה, האופייניות ליהודים. היא כתבה כי "לא תהיו בטוחים מפני תחבולות היהודים – ערמומיותם, טינתם, פחדנותם ורמאותם שלא השתנו ולא ישתנו לחלוטין, משום שליבותיהם נוטים מטבעם לבגידה, למרמה ולהונאה והם אוהבים רק את עצמם" (אלשרק, 3 ביולי 2024).

מצרים

מוסד אלאזהר

◀ מוסד אלאזהר, שמושבו במצרים, מהווה את הסמכות הדתית החשובה בעולם המוסלמי הסוני. **העומד בראשו, שיח' אלאזהר אחמד אלטיב, ידוע בעמדותיו הקיצוניות כלפי ישראל. מוסד אלאזהר מביע מתחילת המלחמה תמיכה מוחלטת בחמאס, ובכלל זה בטבח ה-7 באוקטובר 2023.** המרכז העולמי של אלאזהר לחוות דעת הלכתיות (פתוות) מקוונות פרסם חוות דעת הלכתית, הצופה כי גורלה של ישראל יהיה אבדון. בחוות הדעת הביע אלאזהר תמיכה בפעולות הטרור של חמאס, אותן כינה "פעולות התנגדות" וקבע כי "ההגדרה אזרחים אינה חלה על המתנחלים הציונים של הארץ הכבושה", כלומר נתן הכשר הלכתי לפגיעה בהם (דף הפייסבוק של המרכז העולמי של אלאזהר, 18 באוקטובר 2023).

◀ בתוך כך, מוסד אלאזהר גם עושה שימוש בשיח אנטישמי חריף. כך, בכירים במוסד, ובכללם דיקן הפקולטה ללימודים אסלאמיים וערביים באוניברסיטת אלאזהר מוחמד עמר אל-קאדי, וסגן שיח' אלאזהר לשעבר עבאס שומאן, המשמש כיום כמפקח הכללי על ועדות הפתוא במוסד, התבטאו בחריפות נגד ישראל תוך שימוש בשיח אנטישמי חריף, במסגרתו כינו את היהודים "צאצאי הקופים והחזירים", "רוצחי הנביאים", "ארורים", "אויבי האנושות" ואיחלו להם כליה. אל-קאדי כתב, בין השאר: "אללה, הבא כליה על [היהודים] הארורים, הבוגדניים, רוצחי הנביאים, השליטים והאנשים ההגונים, ועל מי שסייע להם ומי שהסכים עם מעשיהם...". שומאן הוסיף: "ידעתי שאין לציונים מוסר, אך לא שיערתי שהם בזויים ומזוהמים יותר מכלבים נגועים בכלבת... ו"שִׁמְחוּ עַל

¹⁸ סורה 5, פסוק 82.

סופם [הקרוב] של צאצאי החזירים". מרצה אחר באל-אזהר, ד"ר אחמד כרימה, קרא להעביר למחוז האוטונומי היהודי בירוביג'אן שברוסיה את כל יהודי העולם, מה שלטענתו יפתור גם את בעיית "פלסטין".¹⁹

תורכיה לפני המלחמה

◀ תופעת האנטישמיות קיימת בתורכיה לאורך שנים, עוד לפני הקמת מדינת ישראל ולפני עליית הזרם האסלאמיסטי. בשנת 1934, בוצעו פוגרומים ביהודי חבל תראקיה בתורכיה. בשנת 1942, הוטלו על יהודי תורכיה, כמו גם על מיעוטים אחרים שהתגוררו במדינה, מיסים המיוחדים להם. המפלגות האסלאמיות בראשותו של נג'מטין ארבכאן (קודמו של ארדואן כמנהיג הזרם האסלאמי בפוליטיקה התורכית) כללה כבר בשנות השבעים מוטיבים אנטישמיים קשים באידיאולוגיה שלה.

◀ **גילויי האנטישמיות התחזקו לאחר עלייתו לשלטון של רג'פ טאיפ ארדואן**, תחילה כראש ממשלה (מ-2003) ולאחר מכן כנשיא (מ-2014). לעיתים מיוחסות ליהודים תופעות שליליות המתרחשות בתורכיה, כמו עליית מחירים והפיחות בשערה של הלירה התורכית. לפי הדו"ח השנתי העולמי של הליגה נגד השמצה משנת 2015, למעלה משבעים אחוז מהאוכלוסייה התורכית החזיקה בתפישות אנטישמיות.²⁰ לאור הנסיבות הנוכחיות, סביר להניח כי הנתון גדל.

במהלך המלחמה

◀ הייחודיות באנטישמיות התורכית במהלך המלחמה הנוכחית הוא האיום שכלול בה כלפי הקהילה היהודית הקטנה בתורכיה. בין השאר, נשמעו קולות שקראו להאשים את אנשיה בבגידה ו/או לגרש ולהחרים את נכסיהם של בעלי אזרחות כפולה תורכית-ישראלית.

◀ **נשיא תורכיה ארדואן התבטא באופן אנטישמי פעמים רבות, בעיקר בעתות של משבר ביחסים בין ישראל לתורכיה ובמהלך עימותים מזוינים בין ישראל לבין חמאס** (Times of Israel, 19 במאי 2021). מאז תחילת המלחמה הנוכחית, ארדואן הביע תמיכה בחמאס והציג ביקורת ארסית נגד ישראל, כולל שימוש בהתבטאויות אנטישמיות. בין השאר, הוא כינה את ראש הממשלה נתניהו "הפיהרר של זמננו" (NTV, 19 בינואר 2024).

◀ **כלי התקשורת בבעלות המדינה, תאגיד השידור הציבורי TRT וסוכנות הידיעות הממשלתית אנאדולו, מובילים את המערכה האנטי-ישראלית שלעיתים גולשת לאנטישמיות בוטה**, אולם גם בכלי תקשורת נוספים המזוהים עם השלטון האסלאמי של הנשיא ארדואן ניתן לזהות גילויי אנטישמיות מובהקים. יוני שאפאק, אחד מהעיתונאים הגדולים במדינה שמקורב לארדואן, פרסם ב-8 בדצמבר 2023 כותרת ראשית קיצונית, בה נכתב "3,000 שנים שהם הורגים עם האמונה הסוטה שלהם: העולם חייב להשמיד את הווירוס".²¹

¹⁹ "גילויי הסתה חריפים מצד מוסד אל-אזהר: שבח ללוחמי הג'יהאד בפלסטין; סופה של ישראל - אבדון; ארה"ב - השטן הגדול; היהודים - קופים וחזירים", אתר ממר", 12 בדצמבר 2023.

<https://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?5975>

²⁰ Betsy Penso, Antisemitism: The "New Normal" in Turkey, Turkeyscope: Insights on Turkish Affairs, Vol. 8, No. 1, January - February 2024. <https://dayan.org/content/antisemitism-new-normal-turkey>

²¹ דין שמואל אלמס, "המסר האנטישמי במיוחד בעיתון שמזוהה עם ארדואן", גלובס, 8 בדצמבר 2023.

כותרת היומון יוני שאפאק שקוראת "להשמיד את הווירוס" (יוני שאפאק, 8 בדצמבר 2023)

◀ בעיתון אדימלר דגריסי, העוסק כהגדרתו ב"תרבות, הגות, פוליטיקה", הוצגה ב-12 בינואר 2024, קריקטורה תחת הכותרת "הקפיטליזם כמכשיר להגמוניה יהודית". הקריקטורה שובצה במאמר, בו נכתב בין השאר כי "עם הולדת הקפיטליזם נסללה הדרך עבור היהודים לשליטה בעולם"... וכי "היהודי הקפיטליסט השתלט על אירופה. תוך זמן קצר היהודים השתלטו על העושר שהרפתקנים ועריצים אירופים הביאו מהקולוניות".²²

הקריקטורה על "הקפיטליזם כמכשיר להגמוניה יהודית" (אדימלר דגריסי, 12 בינואר 2024)

איראן

◀ באופן רשמי, מבחין המשטר האסלאמי באיראן בין היהדות כדת, שהיא לגיטימית לדידו, לבין הציונות, שאותה הוא שולל לחלוטין ורואה בישראל את "השטן הקטן" ו"גידול סרטני" שיש להסירו. בפועל, בכירי המשטר מטשטשים לעיתים את ההבחנה בין יהדות לציונות ובין יהודים לציונים, וגם באיראן מוצגים היהודים כאויב האנושות שהשתלטו בכספם ובתחבולותיהם על הפוליטיקה, הכלכלה והתרבות בעולם, וזאת תוך שימוש

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001464594>

²² "אדימלר דגריסי", 12 בינואר 2024. <https://adimlardergisi.com/2024/01/12/yahudiligin-hegemonya-aleti-olarak-kapitalizm>

בעלילות "הפרוטוקולים של זקני ציון" ובעלילות הדם לפיהן היהודים משתמשים בדם של לא-יהודים לפולחנם.²³

◀ בפברואר 2023, הופיע בשער העיתון ג'ואן, המזוהה עם משמרות המהפכה, איור של נשיא אזרביג'אן, אילהם אלייב, עם ראש הממשלה נתניהו, כאשר דמותו של אלייב צוירה עם המוטיב האנטישמי של אף ארוך. האיור נועד להביע את המחאה האיראנית על חיזוק הקשרים הביטחוניים בין אזרביג'אן לבין ישראל (i24News) בפברואר 2023).

◀ **המוטיבים האנטישמיים חוזרים על עצמם ביתר שאת בעתות הסלמה, ובמיוחד מאז פרוץ מלחמת "חרבות ברזל" עם גילויי הסתה אנטישמית בכלי התקשורת.** בסוכנות הידיעות ח'בר און-ליין נכתב כי "היהודים הסוררים האלה הוכיחו תמיד, לכל אורך ההיסטוריה, שהם האויב הראשון במעלה של חזית האמת (המוסלמים)" וכי "לא חלף יום שהיהודים הסוררים האלה לא ביצעו מעשי שחיתות. אדרבא, פועלם העיקרי נגד האנושות הינו שחיתות בתחומי החברה, הפוליטיקה והכלכלה, ורצח, בזיזה, מרידות, כפירה, פשיעה ורצח עם" (ח'בר און-ליין, 7 באוגוסט 2024).

◀ בכלי תקשורת איראניים, בהם סוכנות הידיעות פארס השייכת למשמרות המהפכה ואתר סוכנות הידיעות של הסטודנטים (אירנ"א), פורסמה קריקטורה, בה הוצג יהודי עם מאפיינים דתיים בתור ערפד בעל ניבים חדים נוטפי דם שאוחז בציפורניו גופת ילד פלסטיני מעל רצועת עזה. הקריקטורה הופיעה לראשונה במהלך מבצע "צוק איתן" ביולי 2014, ומוחזרה גם במלחמת "חרבות ברזל".

יהודי מוצג כערפד (אירנ"א, 24 באפריל 2024).

החות'ים

◀ **התנועה החות'ית בתימן (אנצאר אללה) היא היחידה בעולם האסלאמי שמציגה סממנים אנטישמיים בסמלים שלה.** סיסמת החות'ים היא: "אללה הוא הגדול מכולם, מוות לאמריקה, מוות לישראל, קללה על היהודים, הניצחון לאסלאם".

²³ א. סביון, "הפרוטוקולים של זקני ציון" במסגרת האנטישמיות באיראן, ממר"י, 17 באפריל 2023.
<https://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?5812>

סיסמת החות'ים

◀ לפיכך, דוברי החות'ים רואים את השימוש בביטויים אנטישמיים כדבר מובן מאליו. בדצמבר 2020, אמר שר הבריאות התימני, ד"ר טאהא אל-מתווקל, בדרשת יום השישי במסגד בצנעא' כי "השטן והיהודים הם כמו תאומים, הם שני צדדים של אותו מטבע. השטן מופעל על ידי היהודים והיהודים מופעלים על ידי השטן... היהודים הם שטנים בצורה של בני אדם". הוא גם האשים כי היהודים מפיצים סמים בקרב החברות הערביות והמוסלמיות כדי להרוס אותן ועוסקים גם בסחר בעסקי מין לשם אותה מטרה.²⁴

◀ המגמה נמשכה גם לאחר פרוץ המלחמה. מנהיג החות'ים, עבד אלמאלכ אלחות'י, צוטט באומרו כי "היהודים חוגגים את הסיסמא 'מוות לערבים'. לפי תרבותם ואמונתם, הרי שהערבים הינם 'חיות' ותו לא" (סוכנות הידיעות התימנית, 25 ביולי 2024).

◀ חבר מועצת השורא והמועצה הפוליטית העליונה של החות'ים, חאזם אלסד, פרסם תמונה של אדולף היטלר ועליה נכתב בשמו: "הייתי יכול להרוג את כל היהודים בעולם אך השארתי כמה מהם בחיים כדי שהעולם ידע מדוע הרגתי אותם" (חשבון X של חאזם אלסד, 29 באוקטובר 2024). חבר נוסף במועצה הפוליטית, מחמד עלי אלחות'י, חבר אחר במועצה הפוליטית, כתב כי היהודים רוצים לערער את האמונה בקרב המוסלמים ולהפוך את המוסלמים לכופרים. הוא טען כי "הם לא רוצים שנהיה יהודים. הם אמרו במסמכים שלהם (שנקראים "הפרוטוקולים של זקני ציון") כי הם לא רוצים שהמוסלמים או הנוצרים יהיו יהודים משום הם לא ראויים להיות יהודים, אלא שיהיו כופרים". לפי אלחות'י, היהודים שואפים לשליטה עולמית והתנהגותם הפראית היא כשל חיות והם מסורים להרס הציביליזציה (ערוץ הטלגרם של מחמד עלי אלחות'י, 2 בנובמבר 2023).²⁵

²⁴ "שר הבריאות התימני בממשלת החות'ים: היהודים והשטן הם שני הצדדים של אותו מטבע", אתר ממר"י, 18 בדצמבר 2020.

https://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?287_s

²⁵ "Yemen's Ansar Allah Movement (Houthis) Promotes Antisemitism Between Attacks On Israel", Memri, 6 November 2023.

<https://www.memri.org/jttm/yemens-ansar-allah-movement-houthis-promotes-antisemitism-between-attacks-israel>

ירדן

◀ בדומה לגילויי האנטישמיות מצד מוסד אלאזהר במצרים, **ביטויים אנטישמיים ניתן למצוא באופן תדיר גם בירדן, שאף היא מדינה שחתומה על הסכם שלום עם ישראל.** לדוגמה, הכותב הפלסטיני, ר'סאן מוצטפא אל-שאמי, שמרבה לכתוב גם באתרים המזוהים עם חמאס, פרסם מאמר אנטישמי, בו כתב בין השאר כי "היהודים הציונים הם היצורים המעוותים והטמאים ביותר עלי אדמות. הם בני הקופים והחזירים, עובדי השטן... מלכי הכישוף, מופקרים ושרלטנים. היהודים הם מַעַנְקֵי השדים והשטנים. הם נכלים, שקרנים ורמאים. זו האומה המקוללת והטמאה ביותר שנבראה בעולם" (אלדסתור, 17 במאי 2023).²⁶ המגמה נמשכה גם לאחר פרוץ המלחמה. לדוגמה, רשת בתי הקפה גוסתא הציעה ללקוחותיה את קפה "שואה", שהציג את יד עם כפפה בצבעי הדגל הפלסטיני מבעירה מרשמלו שעליהם מגן דוד. באחת התגובות נכתב כי "היטלר היה הבריסטה" (חשבון X של חוסיין עבדול-חוסיין, 16 בנובמבר 2023).

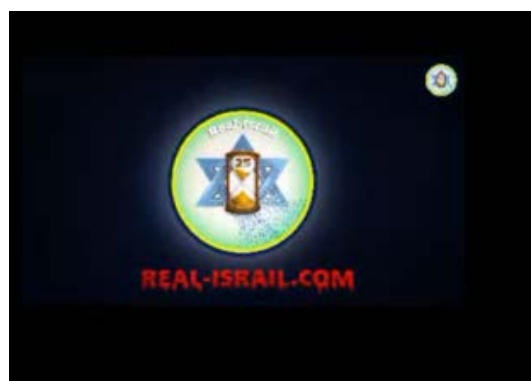

מימין: הפוסט על קפה "שואה" (חשבון X של חוסיין עבדול-חוסיין, 16 בנובמבר 2023). משמאל: קריקטורה של יהודי מנצח על תווי "הרג" (היומון אלעד, 7 בנובמבר 2023)

אזרביג'אן

◀ גילויי אנטישמיות ניתן למצוא גם באזרביג'אן, מדינה מוסלמית הנחשבת לבעלת ברית חשובה של ישראל, גם בתחום הביטחוני, בעיקר על רקע העוינות המשותפת לאיראן. אתר real-israil.com הינו זרוע מדיה מושקעת מאוד באזרית שמפרסמת מדי יום חומרים אנטישמיים ותמיכה בארגוני טרור כגון חזבאללה וחמאס. מאחורי זרוע המדיה עומד אנטון דוניאמליאב (Elton Dünyamalıyev), ולמיזם העיתונאי שותפים לפחות עשרות אנשים נוספים.

²⁶ "מאמר ביומון הירדני אל-דוסתור: היהודים הם בני קופים וחזירים; אומתם טמאה ומקוללת; בלי פתרון קסם שיביא לסילוקם לעד, העולם ימשיך לסבול מהם", אתר ממר, 31 במאי 2023.
<https://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?5836>

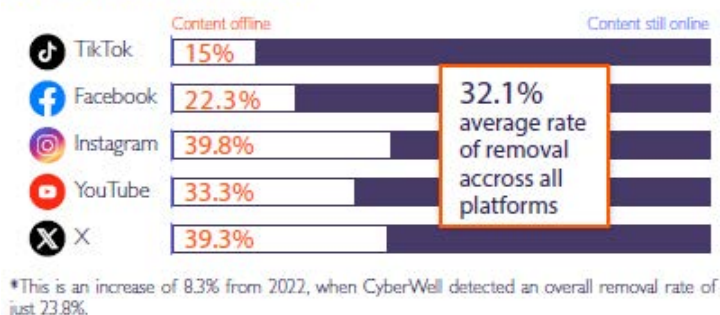

מימין: הלוגו של האתר. משמאל: האמירה המלווה את התמונה: "בית הדין (הגבוה לצדק) נמצא תחת השפעת הזוהמה היהודית" (ולכן הוא לא מעניש את ישראל) (אתר real-israil.com, 27 בפברואר 2024)

רשתות חברתיות²⁷

הרשתות החברתיות מהוות את מוקדי ההפצה העיקריים של מסרים אנטישמיים בעולם, והמלחמה הביאה לעלייה משמעותית בהיקף התופעה. חלק מהרשתות נוקטות במדיניות של הסרת מסרים אנטישמיים, אולם לעתים מדובר במדיניות מוצהרת שאינה מיושמת בפועל. לפי המחקר של CYBERWELL, ארגון העוקב אחרי התבטאויות אנטישמיות ברשתות החברתיות (פייסבוק, טיקטוק, X, אינסטגרם ויוטיוב), השיעור הממוצע של הסרת הפוסטים האנטישמיים עמד על 32.1% בלבד בשנת 2023, כאשר בטיקטוק הוסרו רק 15% מכלל התכנים.

Rate of Removal 2023

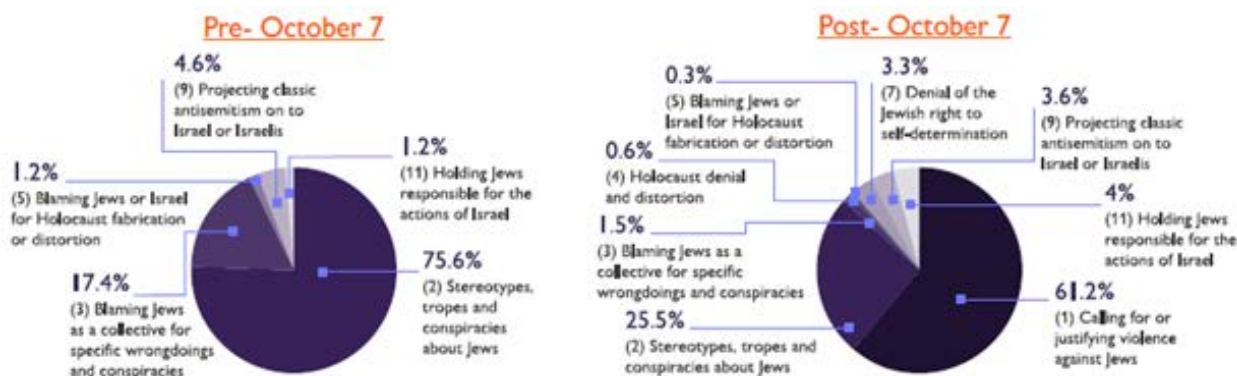
שיעורי הסרת הפוסטים האנטישמיים ברשתות החברתיות בשנת 2023 (אתר CYBERWELL)

המחקר של CYBERWELL, שהתבסס על ניתוח של 6,000 טקסטים באנגלית ובערבית שהופיע בחמש הרשתות החברתיות הגדולות ביותר בשנת 2023, מצא כי **בחודש אוקטובר 2023 נרשמה עלייה של כ-400% בהתבטאויות אנטישמיות לעומת החודש שקדם לו**. בחדשים נובמבר ודצמבר 2023 הייתה ירידה הדרגתית, אולם הנתונים עדיין היו גבוהים במידה ניכרת מאשר לתקופה שלפני מתקפת ה-7 באוקטובר.

²⁷ הממצאים כאן מתבססים על הדו"ח לשנת 2023 של CYBERWELL, ארגון העוקב אחרי התבטאויות אנטישמיות ברשתות החברתיות.

Online Antisemitism 2023 Overview, CYBERWELL, 25/2/2024
<https://cyberwell.org/reports>

◀ עוד עולה מהמחקר כי הנושאים האנטישמיים המובילים היו: היהודים שולטים בעולם ומכתיבים את הסדר העולמי (במקום הראשון בפייסבוק); תיאורית הקשר של משפחת רוטשילד (במקום הראשון באינסטגרם); היהודים הם האויב (בטיקטוק וכך גם ברשת X); והיהודים הם "בית הכנסת של השטן" (ביו טיוב). לפי הממצאים, ההבדל הגדול, לעומת התקופה שקדמה ל-7 באוקטובר, הוא עלייה דרמטית במספר הטקסטים שקראו לאלימות כנגד יהודים ושהופיעו ב-61.2% מכלל הטקסטים.

הסוגיות האנטישמיות הבולטות ברשתות החברתיות לפני ה-7 באוקטובר ולאחריו (אתר CYBERWELL)

חלק שני: מרכיבים מרכזיים בהסתה האנטישמית

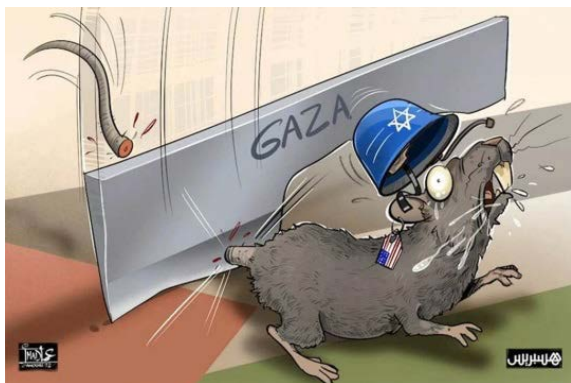
הנוכחית בראי הקריקטורה בעולם הערבי²⁸

◀ קריקטורות אנטישמיות בעולם האסלאמי נהגו להציג את המוטיבים "הקלאסיים" של תיאוריות קונספירציות שמאשימות את היהודים במזימות ובבוגדנות. מאז תחילת המלחמה, לנוכח ההרס הרב ברצועת עזה, נוסף המרכיב של האשמת היהודים בחייתיות ובאכזריות. כמו כן, יש הבלטה של תכונות גופניות שליליות המיוחסות ליהודים – במיוחד אפים וזקנים ארוכים – והשוואתם לשלל סוגי חיות הנחשבות בזויות, כגון נחשים, חולדות, תנינים, תולעים וצבועים לצד חיות טרף אחרות.

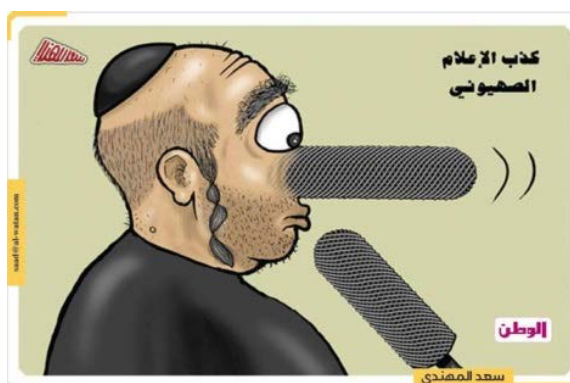
²⁸ הקריקטורות המופיעות כאן לקוחות מתוך:

Dehumanization of Jews and Demonization of Zionism and Israel, Anti-Defamation League publication, 21 December 2023.

<https://www.adl.org/resources/report/antisemitism-arab-cartoons-during-israel-hamas-war-chronology-dehumanization-jews>

מימין: Arab News (סעודיה), 27 בנובמבר 2023; משמאל: אלשרק אלאוסט (בריטניה), 15 בנובמבר 2023

מימין: "שקרי התעמולה הציונית" (אלוטון, קטר, 20 בנובמבר 2023); משמאל: Hespres, מרוקו, 3 בנובמבר 2023

מימין: "אנחנו מגנים, אנחנו מזהירים" (אלבילאד, בחרין, 20 בנובמבר 2024). משמאל: אחב'אר אליום (מצרים), 2 בנובמבר 2023

חלק שלישי: "יהודים טובים" כאנטיתזה

לצד ההבלטה של הסטריאוטיפים האנטישמיים של יהודים חרדים, האנטישמיות הערבית והאסלאמית מזהה גם "יהודים טובים", אלה המזדהים באופן מובלט כאנטי-ציונים, בין אם חרדים ובין אם מקרב ה"שמאל" (בעיקר אמריקאי). כלומר הפרדה בין חרדים לבין ציונים מתקיימת רק לעיתים, ובדרך כלל דמות החרדי מזהה עם ישראל והיהדות "הבזויה".

◀ באיראן, נעשה זה מכבר ניסיון להפריד לפעמים בין הציונות לבין "יהודים טובים". בשל כך, זוכים נציגי נטורי קרתא (זרם חרדי אנטי-ציוני) לקבלת פנים ממלכתית בהגיעם לביקורי הזדהות באיראן. נציגי הזרם אף נכחו בהלווייתו של מפקד משמרות המהפכה, קאסם סלימאני, בינואר 2020. כמו כן, לקהילה היהודית הקטנה באיראן שמור מושב משלה בפרלמנט האיראני.

◀ במלחמת חרבות ברזל, גם אתרי חדשות הקשורים לחמאס הבליטו את תופעת "היהודים הטובים". המרכז הפלסטיני לתקשורת הציג צילום של פעילי נטורי קרתא עם דגל ישראל עולה באש בדיעה שקיבלה את הכותרת "רב אמריקאי: לישראל אין קשר ליהדות ואנחנו מתפללים לחיסולה" (המרכז הפלסטיני לתקשורת, 20 באוקטובר 2023).

נטורי קרתא מעלים את דגל ישראל באש (המרכז הפלסטיני לתקשורת, 20 באוקטובר 2023)

נספח א': מקורות האנטישמיות בעולם האסלאמי²⁹

מקורות אסלאמיים קדומים

◀ שנאת-יהודים באסלאם הקדום והימי ביניים, היא בעיקרה תולדה של המפגש בין שתי הדתות, תחילה בחצי-האי ערב, ולאחר מכן ברחבי המזרח התיכון וצפון אפריקה שנכבשו בידי הערבים. מחמד, נביא האסלאם, שאב אמנם חלק מתורתו משתי הדתות המונותאיסטיות שקדמו לו והכיר בחובו למשה ולישו, אולם מפגש בשר ודם בחצי האי ערב היה לו רק עם היהודים שחיו שם באותה התקופה, בעיקר בעיר מדינה. עם הגירתו-בריחתו (הג'רה, שנת 622 לספירה) של מחמד מעיר מולדתו, מכה, בה נרדף, לעיר מדינה, אליה נקרא כבורר ושליט, ניסה הנביא לכונן מערכת יחסי ברית עם שלושת השבטים היהודים בה (בני נדיר, בני קוריט'ה, ובני קינוקאע). שיתוף הפעולה פעל כהלכה במשך כשנה וחצי, עד שקרס. לפי ההסבר המוסלמי, שיתוף הפעולה קרס מאחר שהיהודים בגדו בהתחייבותיהם. העימות האלים שפרץ בין הצדדים הסתיים בניצחון המוסלמים, גירוש שניים מן השבטים היהודים מחצי-האי והרג כל הגברים משבט השלישי ומכירת הנשים והילדים לעבדות. שבטים

²⁹ להרחבה, ראו מחקר של מרכז המידע מ-26 בפברואר 2004: "האנטישמיות הערבית-אסלאמית בת זמננו - תמונת מצב"; ומחקר נוסף מ-22 באפריל 2008: "[האנטישמיות הערבית והמוסלמית בת זמננו, משמעויותיה והשלכותיה \(תמונת מצב עדכנית למרץ 2008\)](#)".

יהודים שהתגוררו באזור ח'יבר הותקפו גם כן והובסו. מכאן ועד למות הנביא (632 לספירה) הוגדרו היהודים תושבי ערב כאויבי האסלאם, בדומה לכופרים עובדי האלילים של מכה.³⁰

◀ **האירועים הללו מסבירים את העובדה שהקוראן גדוש בפסוקי פולמוס כנגד היהודים.** החרפות בפולמוס זה רבה במידה ניכרת מזו שנגד הנוצרים ומכוונת גם לתכונות השליליות המיוחסות ליהודים כקולקטיב. במיוחד בולטות תכונות כדוגמת בגדנות היהודים; כפירתם באסלאם ורצונם להכשיל את הנביא מחמד, בו רצו להתנקש; שנאתם לנצרות; התכחשותם לתורה ולנביאים³¹; גאוותנותם, התיימרותם לטעון כי הם העם הנבחר וטענתם כי הם בני האלוהים; קמצנותם ועוד. באסלאם נטען כי על רקע תכונות אלו ואחרות, הם ייענשו בגיהנום.³² היות שמדובר בתקופה המכוננת של הדת, יש למילים ולאירועים אלה משמעות גדולה, בעלת השלכות על העתיד, בהתאם לאמרה (חדית') המיוחסת למוחמד: "כל היהודים דומים בהכרח לאחיהם מחצי-האי ערב".³³

◀ המפגש השני בין המוסלמים לבין היהודים התרחש בארצות שנכבשו, שם היו היהודים רק מיעוט קטן מהאוכלוסיות המקומיות, שרוב המונותאיסטים בהן היו נוצרים, שכלפיהם הופנה המאמץ המיסיונרי המוסלמי העיקרי, בדרכי שכנוע וכפייה כאחד. גם אויבי העיקריים של האסלאם מחוץ לגבולותיו היו הנוצרים מהאימפריה הביזנטית. לפיכך, עיקרו של הפולמוס התיאולוגי באסלאם נערך עם הנצרות. היהודים לא הועמדו בפני הברירה "אסלאם או חרב", ומעמדם השווה לזה של הנוצרים כ"בני חסות" (אהל אלד'מה) הנהנים מהגנה על חיים, גוף ורכוש; הם גם יכלו לקיים את מנהגי דתם, במגבלות מסוימות, והוטל עליהם, כאזרחים מדרגה שנייה, לשלם מס מיוחד (ג'זיה).

◀ מצב זה הציב את היהודים במעמד בטוח מזה שנהנו ממנו באירופה בתקופת ימי הביניים, בה היו נתונים לרדיפות, גירוש והמרת דת בכפייה. באופן יחסי, בעולם האסלאם היהודים נהנו אז מסובלנות דתית המוענקת על ידי קבוצה שלטת לקבוצה נשלטת, המכירה בנחיתותה. בנוסף, ברמה של התרבות העממית היו פולחנים משותפים רבים, כמו פולחני קדושים וקברים. יוצאת מן הכלל הייתה איראן שבה, בהשפעת מסורות זורואסטריות, נחשבו היהודים לטמאים פיזית ואסורים במגע.

◀ המפגשים הללו מתקופת האסלאם הקדום ומתקופת ימי הביניים מספקים אמנם מרכיבים תיאולוגיים וחברתיים משמעותיים להתפתחות האנטישמיות האסלאמית המודרנית, אולם ספק אם זו הייתה לובשת את צורתה הנוכחית אלמלא המפגש המאוחר יותר עם המערב, הציונות והסכסוך הישראלי-ערבי.³⁴

³⁰ עמנואל סיון, אנטישמיות מוסלמית – אתגר ודרכי תגובה אפשריות, המכון לתכנון מדיניות עם יהודי, דצמבר 2009, ירושלים, עמ' 7.

³¹ לפי התפיסה המוסלמית היהודים זיפו את התורה בה נכתב במקור כי בעתיד יופיע הנביא האחרון – מוחמד.

³² לפירוט הפסוקים האנטי-יהודיים בקוראן: הקוראן, בתרגומו של אורי רובין, אוניברסיטת תל-אביב – ההוצאה לאור, 2005, עמ' 573 (במפתח העניינים).

³³ סיון, עמ' 7.

³⁴ שם, עמ' 7-9.

מקורות אירופיים

◀ המגע עם המערב הביא למספר תמורות לרעה בדימוי היהודי בארצות האסלאם. הכנסייה הקתולית והמיסיון שלה, שפעלו בארצות מוסלמיות, הפיצו את רעיון עלילת הדם נגד היהודים. הקתוליות גם הפיצה את התפישה בדבר הקשר העולמי בין הבונים החופשיים ליהודים. בסוף המאה ה-19, התווספה לכך גם עלילת "הפרוטוקולים של זקני ציון". לחשיפה לאנטישמיות האירופית לא היו תוצאות שליליות בטווח המידי בעולם האסלאמי, אך הן עתידות להופיע בטווח הארוך יותר.³⁵

ההקצנה באנטישמיות בעקבות הקמת מדינת ישראל

◀ הופעת הציונות וטענת היהודים לזכות על חבל ארץ שנחשב אדמת הקדש (וקף) מוסלמית, ויותר מזה – הצלחתם לצאת ממעמד של נחיתות כ"בני חסות" למעמד של שליטים בפועל, לא רק על אדמה מוסלמית, ובכלל זה ירושלים, אלא גם על מוסלמים – נתפשה כהיפוך תפקידים בלתי נסבל. הדבר הביא להתפרצות של אנטישמיות מודרנית, שנשענה הן על המקורות האסלאמיים הקדומים והן של "התוספות" האירופיות שהגיעו מאוחר יותר.

◀ הצלחת היהודים ב"פלסטין" הוסיפה למערכת הדימויים השלילית שלהם את המרכיבים של אכזריות ושחצנות, המבוססת גם על תפישתם של היהודים הרואים בעצמם עם בחירה העולים על כל מי שאינם מבני דתם. ההתגייסות של יהודים ברחבי העולם למען המדינה היהודית נתפסה כמבטאת מזימתיות יהודית בינלאומית ברוח "הפרוטוקולים". השימוש במוטיבים אנטישמיים מערביים לא סתר את מוטיב רווח אחר באנטישמיות האסלאמית, הרואה ביהודים כלי בידי המערב להפצת שחיתות מערבית בלב העולם האסלאמי.

◀ מי שהוביל את האנטישמיות בעולם הערבי לאחר מלחמת העצמאות הייתה דווקא התנועה הפאן-ערבית החילונית יחסית, בראשות נשיא מצרים גמאל עבד אלנאצר, שלא היססה להשתמש גם במרכיבי עבר אסלאמי, לרבות ציטוטים מהקוראן, כדי להעניק לאיבתה מעמד, עומק והמשכיות היסטוריים. תעשיית הסרטים המצרית המולאמת הדגישה בסרטים על תקופת הנביא את המוטיב של תאוות-הבצע היהודית בנוסח שיילוק, ואת נטיית היהודים לזימה ולהפקת ממון ממנה (לדוגמה: אבות סוחרים בבנותיהם) – מוטיבים שאינם מצויים כלל בקוראן. כתנועת עולם שלישי שהגדירה את עצמה כסוציאליסטית, היה נוח לנאצריזם לקשור את היהודים גם לאימפריאליזם ולקפיטליזם, הבזויים בראייתה.³⁶

◀ מאבק בציונות היה גם ממאפייני תנועת האחים המוסלמים, שנוסדה במצרים בשנת 1928, והיא אף הקימה יחידת מתנדבים שהשתתפה במלחמת העצמאות במסגרת הצבא המצרי. מייסד התנועה, חסן אלבנא, לא הרבה לעסוק בנושא היהודי והתמקד בסכנת חדירת השחיתות המערבית לעולם האסלאמי. הדמות המרכזית בהפצת עמדות אנטישמיות בתנועה היה סייד קטב (שהוצא להורג על ידי המשטר המצרי ב-1966), שבמאמרו "מלחמתנו ביהודים" שיצא לאור בשבועון האסלאמי אלדעוה (20 בנובמבר 1951) הביא לידי ביטוי שורה ארוכה של דימויים אנטישמיים.

³⁵ שם, עמ' 9-10.

³⁶ סיון, עמ' 10-12.

◀ לפי קטב, שהרבה לצטט מהקוראן ומספרות החדית' ושילב גם מוטיבים מהאנטישמיות האירופית לחיזוק דבריו, היהודים הם חורשי מזימות ומטרותם היא הרחקת המוסלמים מדתם והרס הדת המוסלמית, וזאת הם עושים תוך שימוש בהתחזות (למוסלמים) ובהונאה. בין השאר, הוא כתב: "מיצורים כאלו שהרגו, שחטו וניסרו את הנביאים במסורים לא נשאר לצפות אלא שיתירו שפיכת דם ויתירו כל אמצעי מלוכלך שיכול לקדם את מזימותיהם ואת רשעותם"; "[היהודים] חשים שהם ענף שנקצץ מעץ החיים והם רק מחכים שהאנושות תיפגע מאסונות. הם שונאים בני אדם, [לכן] סובלים עונשים של שנאה ושל כעס וגורמים להתעוררות המשטמה המפלגת באנושות, שאותה הם מלבים בין העמים. הם מעוררים מלחמות כדי להפיק רווחים, מבעירים בהן את להט שנאתם שלעולם לא תכבה. כך משתלטים על בני האדם וגורמים לכלייתם... הרוע הזה מתעורר רק מתוך יצר האנוכיות המתועב שלהם"; "...רק משום שצרה עינם בברכה אשר שלח אלוהים ממרומים אל אשר יחפוץ מבין עבדיו!".

◀ הוא גם תיאר את היהודים כאתאיסטים, חומרניים, מפיצי שחיתות מוסרית ומיניות בהמית ועומדים מאחורי חורבן מוסד המשפחה: "מאחורי המגמה האתאיסטית החומרנית - [עומד] יהודי. מאחורי המגמה של [מיניות] בהמית - [עומד] יהודי... מאחורי הרס המשפחה ופירוק קשרי [הנישואין] המקודשים בתוך החברה... עומד יהודי"; "היום הפכה המלחמה עמם אכזרית וגלויה יותר. זאת כיוון ש[היהודים] הגיחו מכל עבר והכריזו על הקמת מדינת ישראל...חמדנותם הגיעה מרחוק עד בית המקדש. היום הם במרחק של צעדים ספורים ממנו וחמדנותם לא תיעצר אלא אם כן יביסם האסלאם".³⁷

◀ **הדמות ההלכתית הבולטת באחים המוסלמים בכלל, ובחמאס בפרט, הייתה, עד מותו בספטמבר 2022,**

הייתה של יוסף אלקרצ'אוי. גם הוא ייחס ליהודים תכונות שליליות קולקטיביות תורשתיות רבות וטבע שאינו משתנה. הוא גם נחשב מורה ההלכה שהתיר לחמאס לבצע פיגועי התאבדות (הקרבה בלשנו) גם נגד אוכלוסייה אזרחית, בלי להבחין בין חיילים ישראלים לבין נשים, גברים וטף.³⁸

◀ האנטישמיות באה לידי ביטוי בקרב הפלסטינים, עוד לפני הקמת מדינת ישראל. אחד ממבטאי האנטישמיות הבולטים היה המופתי הירושלמי, חאג' אמין אלחוסייני, שאף חבר להיטלר בברלין במהלך מלחמת העולם השנייה מתוך תקווה שהגרמנים יכבשו את הארץ ויפתרו את "סכנת" ההתיישבות היהודית בארץ. מקורבו ושליחו של חוסייני, המחנך הפלסטיני והפעיל הלאומי, עזאת דרווזה, העלה מנכ"ה היסטוריה התנ"כית את "האובססיה היהודית" לגבי כיבוש הארץ, האכזריות שבה נהגו בני ישראל להילחם בעמים הכנענים שישבו בה, שהם, לטענתו, אבותיהם של הפלסטינים. בראייתו, אכזריות זו הסבירה את הצלחתם בשימוש באלמות ודרכה את השחצנות המאפיינת את יחסם כ"עם בחירה" לכל שאינם מבני דתם. דראוזה טען גם כי הקוראן והחדית' "מספרים על רמאותם, עורמתם, אהבת עצמם ושחיתותם (של היהודים)".³⁹

³⁷ הציטוטים מתוך: העתיד שייך לדת האסלאם ומלחמתנו ביהודים/סייד קוטב, מרכז דיין והוצאת מערכות (2021), תרגם שאול ברטל.

³⁸ רובינשטיין-שמר וברטל, עמ' 110.

³⁹ יהושע פורת, צמיחת התנועה הלאומית הערבית הפלסטינית 1918-1929, עמ' 48.

הכחשת שואה

◀ ניסיונות להכחיש ו/או למזער את היקף השואה הופיעו בתנועה הלאומית הפלסטינית בשנים 1945-48 כחלק מהניסיון לנטרל את פעילת התנועה הציונית לגיוס דעת הקהל העולמית למען העלייה לארץ ישראל והקמת מדינה יהודית. בעקבות ההלם של מפלת 1948 והקמת מדינת ישראל, התפשטו בדעת הקהל הערבית ספקות על היקף השואה וזעם על "ניצולה הציני" בידי הציונים. בשנות השמונים של המאה העשרים, קיבלו התפישות הללו חיזוק רב על ידי המידע המדעי כביכול שסיפקו מכחישי שואה במערב אירופה כגון רוז'ה גארודי, רובר פוריסון ודיווי אירווינג, שכתביהם תורגמו מיד לערבית. כמו כן, הייתה השפעה סובייטית בכיוון של מזעור השואה, אשר באה לידי ביטוי, למשל, בעבודת הדוקטורט שמחמוד עבאס (אבו מאזן) כתב במכון לחקר המזרחנות של האוניברסיטה לידידות בין העמים במוסקבה ב-1982 ואשר עסקה בקשרי הציונים עם הנאצים.⁴⁰

⁴⁰ סיון, עמ' 14.